

pisovatele bulharské tiskové agentury, který mluvil o nebezpečí vzniku „německé minisupervelmoci“. Ve svém písemném prohlášení studenti z NSR znovusjednocení Německa jako národního státu odmítli, vyslovili se pro řešení německé otázky cestou supranacionální západoevropské organizace, a dokonce tvrdili, že „německá vláda očekává, že veřejné mínění vyvine takový tlak, který by vytvořil solidní základnu pro uznání východoněmeckého státu a hranice Odra—Nisa“. [Požadavek uznání NDR a západní polské hranice zazněl na semináři silně zejména vzhledem k přítomnosti účastníků z Československa, Bulharska, Jugoslávie a Polska — PLR byla reprezentována pouze jedním studentem, studujícím v západní Evropě.]

Výrazným rysem semináře, jehož se zúčastnilo přes 150 studentů ze západoevropských zemí, byla otevřená kritika současného západoevropského politického systému a jeho institucí, způsobu infor-

mování veřejnosti, zejména tisku a jeho závislosti na státu. Tyto kritizované jevy byly označeny za hlavní příčinu nové vlny studentských demonstrací, probíhajících v zemích západní Evropy. Jejich kritika byla spojována s požadavkem demokratizace a nastolení demokratické kontroly, jež by odpovídala současnému stavu moderní technologické společnosti.

Předvelikonoční evropský seminář v Readingu se časově shodoval s politickým jarem v Československu. O náš vývoj projevovali účastníci přirozeně mimořádný zájem. I když nechyběly snahy oddělovat československý demokratizační proces od jeho socialistické podstaty a hledat cesty, jak „pomoci těm lidem v socialistických zemích, kteří chtějí oslabit břímě komunismu“ (dr. Northedge ve svém veřejném vystoupení, v němž do vzájemných hospodářských styků vnášel strategické úvahy), převažoval na semináři realistický pohled.

J. T.

JEDEN Z AMERICKÝCH POHLEDŮ NA SOUČASNÝ SVĚT

Známy americký historik a politolog a dlouholetý poradce státního departmentu pro otázky socialistických zemí prof. Zbigniew Brzezinski měl 14. června 1968 v ÚMPE obsahem i strukturou zajímavou přednášku o svém pohledu na současný svět. Na přednášce byla přítomna početná skupina pražských vědeckých pracovníků. Svůj obraz současného světa shrnul prof. Brzezinski do osmi tezí.

1. *Povaha současné krize ve Spojených státech*

Hluboká, prudká až brutální společenská krize v USA je důsledkem přechodu americké společnosti z éry průmyslové do éry technonické.*) Jako přechod Anglie ze zemědělské do průmyslové éry byl doprovázen hlubokými a ve své podstatě tehdy nepochopenými otřesy, tak ani tento přechod nebude v USA hladký. Ukazuje zejména to, že průmyslová éra nechala stranou černošské obyvatelstvo, diskriminovala je, nepřipravila je na kvalifikační požadavky nynější éry. Černoši v USA — na rozdíl od jiných národnostních skupin — nedosáhli stupně zformo-

vání jako národně uvědomělý a politický celek, který by jako takový vstupoval do procesu vnitřní integrace. Tento proces zpravidla trval celou generací. Lze tudíž předvídat, že integrace černochů v americké společnosti zabere příštích 20—25 let. Americká města rovněž nejsou připravena pro novou éru, která navíc nechává stranou i tzv. kapsy chudoby. Americká společnost však je ve svých základech zdravá, nová inteligence je velmi angažovaná v řešení problémů a dá se tedy předpokládat, že se všechny tyto problémy vyřeší.

2. *Východní Evropa*

Po dvaceti letech američtí vědci začínají objevovat pod stejným povrchem společenského systému historicky vzniklé zvláštnosti politických kultur jednotlivých zemí východní Evropy. Před americkou vědou, říká prof. Brzezinski, nikdy nestála otázka komunismu vůbec, ale totální forma komunismu. Příklad Jugoslávie

*) Nový technický termín znamenající, že nová éra je výsledkem nových technologií určených vývojem elektroniky.

byl ještě pojímán v ovzduší a ve funkci studené války. V Americe se nepočítá s tím, že ČSSR opustí své dosavadní spojenecké svazky a přátelské vztahy k SSSR. Veřejnost všeobecně doprovází se sympatiemi, že Československo začíná nalézat samo sebe, jeho návrat k demokratickým tradicím, „svatbu mezi dějinným a moderním vývojem“. Přitom v jiných socialistických zemích, zejména například v Polsku, zemi se zcela jinými tradicemi, po vybití 80 % polské inteligence za války a okupace, po nutně rychlé industrializaci a s vedoucími kruhy vyrůstajícími z první pozemědělské (post-peasant) generace, půjde vývoj patrně jiným směrem. Lepší podmínky pro podobný vývoj, jako je československý, má maďarská společnost. V SSSR jsou reálné možnosti rychlejšího vývoje vzhledem k nové industriální inteligenci. Postavení SSSR jako světové velmoci nedovoluje oslabení jednoty mnohonárodního státu.

3. Západní Evropa

Vnitřní změny v západní Evropě jsou odrazem stejného přechodu z průmyslové do technotronické éry jako v USA. Výjimku tvoří Německá spolková republika, kde vnitřní vývoj je značně ovlivňován neúspěchy v znovuzískání adekvátního velmocenského postavení a ve východní politice. Tyto neúspěchy nahrávají pracovitým silám.

4. Rozvojový svět

Prof. Brzezinski vyjádřil značný pesimismus, pokud jde o vývoj rozvojových zemí v příštích 20 letech. Tyto země budou procházet další dezintegrací a chaotickými změnami. Tuto prognózu podkládal údaji o možném vývoji národního produktu do roku 1985 v různých částech světa. V USA má hrubý národní produkt (společenský produkt) na obyvatele obnášet asi 7000 dolarů, v SSSR asi 2600 dolarů, zatímco v Indii 90—120 dolarů, což patrně přinese s sebou nevyhnutelnost sociálních zvrátů.

5. Příští ohniska konfliktů

Za posledních 150 let byl ohniskem konfliktů převážně západní svět. V posledních několika letech se to změnilo

a v příštích 20 letech zůstane rozvinutá oblast světa mimo ohniska konfliktů. Zato vzniknou taková ohniska v rozvojových zemích. Spojené státy jsou připraveny zasáhnout a SSSR bude mít do roku 1975 rovněž intervenční sílu, i když v menší míře. Konflikty v rozvojových zemích však budou mít zpětný vliv na vztahy mezi Východem a Západem.

6. Naše doba je svědkem zajímavého paradoxu

tím, že nemá univerzální ideologii, jako ji mělo XIX. století, kdy však tato univerzalita byla přijata a přizpůsobena národním zvláštnostem. V naší době jsou přesto určité společné ideje, které pomocí rozvinutých sdělovacích prostředků přecházejí do jednotlivých oblastí světa. Televize má přitom stejně revoluční úlohu jako šíření gramotnosti a politických pamfletů v XIX. století mezi dělnictvem. Vnější výrazem existence společných idejí jsou například studentské nepokoje.

7. Technologická fragmentace vyspělého světa

Za jisté nebezpečí označil prof. Brzezinski zvětšování rozptětí mezi technologickou vyspělostí jednotlivých oblastí průmyslového světa. Již nyní se projevují nepříznivé důsledky zaostávání západní Evropy za USA a může dojít i k zaostávání východní Evropy za západní. Z toho ovšem může vzniknout napětí. Pokud jde o východní Evropu, příčina pomalého technického rozvoje je v tom, že vojenská technika, řešící rychle rozvoj, přechází značně opožděně do civilní, tedy konumní sféry (1½—2 roky v USA, 10—12 let v SSSR), čímž vzniká i sociální zaostávání.

8. Nutnost jednoty vyspělé části světa

V závěru prof. Brzezinski zastával názor, že vyspělé průmyslové země Západu, Japonsko, SSSR a východní Evropa musí sloučit své úsilí v zájmu míru a pokroku světa a zejména vyloučit rivalitu ve vztahu k rozvojovým zemím.

Přednáška prof. Brzezinského se vyznačovala stručností a koncentrovaností. Jeho formulace mohly někdy vyvolat u posluchačů dojem, jako by americká politologie byla schopna předvídat na dvacet let všechny vývojové procesy světa. Proto byla nanejvýš namístě poznámka rektora VŠS prof. Milana Hübla, že futurologie se opírá o analýzu objektivních procesů, nebere však v úvahu vnitřní tlaky, subjektivní faktory, čehož důkazem jsou naprosto nesprávné prognózy západních politologů, pokud jde o vývoj v Českoslo-

vensku, ještě na podzim minulého roku. Prof. Brzezinski se setkal s diskusí, která nebyla souhlasná se všemi jeho názory. Bylo by možno právem klást prof. Brzezinskému a jeho jistě velmi kvalifikovaným kolegům klíčovou otázku, do jaké míry může americká společnost realizovat jejich myšlenky a zda rozpětí mezi americkou společenskou vědou a schopností vlád USA uskutečnit realistické koncepce není pro svět nebezpečnější než onen pověstný technologický *gap*.

K. Č.

O NOVÝCH RYSECH VÝZKUMU MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Jeden z předních představitelů soudobé politické vědy v USA, profesor J. W. Deutsch, který pochází z Prahy a ještě dnes hovoří plynně česky, se ve svém diskusním rozhovoru v Ústavu pro mezinárodní politiku a ekonomii (2. července 1968) zaměřil na nové rysy výzkumu mezinárodní politiky.

První rys je spjat především se zvyšováním vědecké úrovně ve spojení s kvantitativním přístupem. V kvantitativním přístupu se vydělují dvě školy, nebo aspoň proudy: Jeden, který uznává jako vědecké prvky měřitelné údaje, jež je možno verifikovat a reprodukovat jiným vědeckým pracovníkem. Proti tomu druhý proud, jehož stoupencem je také prof. Deutsch, zdůrazňuje význam těchto objektivních prvků a nutnost zvyšování jejich podílu ve výzkumu, ale zároveň uznává i určité úsudkové prvky (které mohou být verifikovány, ale nedají se reprodukovat jiným badatelem). Přitom v úsudkových pracích spatřuje jakési hraniční pásmo vědy posunované — byť mnohdy velmi spekulativně — do dosud neznámých oblastí poznání. Vůbec pak vyzdvihuje pluralitu přístupů a metod pro poznávání skutečnosti.

Druhá otázka je uplatnění vědy v zahraniční politice, a to speciálně v USA. Není možno hodnotit zahraniční politiku USA jako experiment, jímž lze dokazovat výsledky vědy o mezinárodních vztazích této země. Mnohdy až tragické důsledky dosavadního přístupu USA sice otvírají prostor pro růst významu informací o

skutečnostech mezinárodních vztahů. Zahraniční politiku USA však dělají lidé, kterým naopak většinou stačí dosavadní v podstatě nevědecký přístup a kteří ani nemají smysl a znalosti pro využití nových vědeckých metod. Tedy vládne jen určitý pragmatismus, který má sice své klady, ale je zároveň omezen, a to zvláště z hlediska dlouhodobého pohledu — a zde musí proto nastoupit vědecký přístup více teoretického a filosofického typu.

Prof. Deutsch myslí, že zahraniční politiku nikdy nemohou dělat počítače, byť sebevčetnější, ale mohou a stále více budou muset být účinnou pomůckou pro zpracování rostoucího počtu údajů o skutečnosti, na jejichž základě je možno tvořit určité metody a ty pak ověřovat.

Konečně třetí problémový okruh, který vzešel z diskuse, se týkal vztahu marxismu a nových přístupů zkoumání mezinárodních vztahů. Prof. Deutsch zdůraznil, že stejně jako mnozí jiní vědci uznává velký přínos Marxe a marxismu, a stručně pak charakterizoval marxismus tak, že objevil zákony sociálního pohybu. Přitom Marx a později Lenin v některých svých pracích dosáhli hlavního vědeckého přínosu v tom, že obrátili pozornost na mnohé dosud zanedbané problémy a opírali se při jejich rozboru o fakta. Ovšem sám marxismus předpokládá jak vývoj skutečnosti, tak vývoj vědy o ní — to znamená, že vědecký pokrok přináší nové poznání jak pro zkoumání jevů, jimiž se již zabývali Marx nebo Lenin, tak samozřejmě tím spíše pro pochopení nových skuteč-